'తాతలు దిగారు'

[కథానిక]

●

= శ్రీ హనుమచ్ఛాస్త్రి =

ఆదివారం ఉదయం సుమారు ౭ గంటలకు—

శృంగవరపుకోట బస్సుస్టాండుకు వచ్చి బస్సు ఆగింది.

రోడ్డుధూళీ, కూలీల ఆక్రందనాలూ రేగి ఆగిన తర్వాత బస్సులోంచి దిగారు—హిస్టరీలెక్చరర్ అహోబలశాస్త్రి ఎం. ఏ. గారూ, మరి ఎనమండుగురు స్టూడెంట్సూ.

జోడా థెర్మోఫ్లాస్కులూ, రెండు సిగరెట్ టిన్నులూ, ఒక చేతిసంచీమాత్ర సహాయులైన వారి అవతరణం చూడగా 'సదరు' మానవులు ఏదో ఉత్సాహయాత్రకు బయలుదేరిఉంటారని తజ్ఞ్జులు ఊహించగలరు.

పూర్వ దేవాలయాలు, శిలాశాసనాలు, శిల్ప విశేషం, క్షేత్రాలూ అంటే అహోబలశాస్త్రిగారికి చాలా సరదా.

కాలేజీలో లెక్చరరుగా వచ్చి ఆట్టే రోజులు కాలేదు. పడుచువాడు. ఇంకా 'చదువుల శాల' అనారోగ్యవర్తనంలో దించుకుపోనందువల్ల పాతఉపాధ్యాయుడి మొహం పడలేదు. చదువుకునే పిల్లలతో సజీవంగా నవ్వుతాడు. పిల్లలకు ఆయనవద్ద దొంగభయంగాని, దుర్వినయంగాని లేవు. చనువైన అన్నగారి దగ్గరలా ఉంటారు.

వారానికి ఒకటిగా - చుట్టుపట్ల ఉండే ప్రాచీన దేవాలయాలనూ, శిలాశిల్పాలనూ, సుందరపర్వతప్రదేశాలనూ, పిల్లలతో వినోదయాత్రగా వెల్లి చూడడం, పురాభారత వైభవాన్ని వ్యాఖ్యానించడం శాస్త్రిగారికి పరిపాటి అయింది.

ఈవారం 'పుణ్యగిరి' ఎక్స్కర్షన్ వేసుకున్నారు.

"ముందుగతి కానవే చిలకా" అని, తలకుచుట్టుకున్న ఉలెన్‌కంఫర్టు తీసి కేశవరావు పాడుతూ ఆవలించాడు.

"ముందుగతి కేముంది ? అదిగో ఎదురుగా అరవకాఫీశాల - పదండి" అన్నాడు వీరభద్రం. "ఒంట్రడే కాలణా...ఒరిడ్లీ...అర కప్ కాఫీ" అని బిగ్గరగా వినపడుతున్నాయి.

"అరవం అరవం అంటూ ఎంతగా అరుస్తారోయ్ ఈ పీనుగులు" అంటూ మేష్టారు శిష్యగణంతో కాఫీశాలలో ప్రవేశించారు.

*　　*　　*

అరగంటలో కాఫీలు పూర్తి అయాయి.

శాస్త్రిగారు హోటలుపక్క కొట్లో తాజాగా కట్టిన కిల్లీ ఒకటి నములుతూ "ఏమోయ్, పెట్రోలు కొట్టించావ్రా" అన్నారు ఒక కారుఓనరుదర్జాలో. "చిత్తం-రెడీ సార్" అన్నాడు ప్రకాశరావు డ్రైవరు లాగ, అప్పుడే కంఠదఘ్నంగా 'టీ'తో నింపిన ఫ్లాస్కు మూతలుపెడుతూ.

శాస్త్రిగారికి కాఫీహోటలును పెట్రోలు బంక్ అనడం సర్దా.

"ఆట్టే పెళ్లినడకలు నడవకండి. రానూ పోనూ అయిదారు మైళ్లు నడిచి మళ్లా మధ్యాహ్నం బస్సుకు అందుకోవాలి—క్విక్ క్విక్" అంటూ నాలుగడుగులు ముందుకు వేసి శుభ్రమైన గోల్డుఫ్లేక్ ఒకటి వెలిగించి అగ్రభాగాన్ని ధూమ్రవలయాలతో నింపారు శాస్త్రిగారు.

"అదిగో-మన వినోదయాత్రాస్పెషల్ తాలూకు ఇంజన్ పొగలుగక్కుతూ బయలుదేరింది—గెట్ రెడీ" అంటూ కిల్లీ కొట్టులో చిల్లరలెక్క తెమలక మల్లయుద్ధం చేస్తూన్న కేశవరావు ఎట్టకేలకు బయలుదేరాడు.

"ఆల్ రైట్ ! — అయితే ఇంజన్ లోంచి మాత్రమే పొగ రావాలి. మిగతా పెట్టెల్లోంచి రాకూడదు" అంటూ శాస్త్రిగారు సిగరెట్ టిన్నులు రెండూ హేండ్ బాగ్‌లో పెట్టి దాచేశారు.

"కాని-ఒక్క ఇంజన్ ఎత్తుప్రదేశంలో లాగలేదుగనక వెనక్కాల రెండోఇంజన్ కట్టడం చాలా ఉత్తమం" అని కేశవరావు పూర్వార్జిత శ్వేతకాష్ఠం తీసి వెలిగించాడు.

వినోదయాత్రాస్పెషల్ పొగలుగక్కుతూ బయలుదేరింది.

శివరాత్రికి పుణ్యగిరిలో గొప్ప తీర్థం జరుగుతుంది. జిల్లా నాలుగుమూలలనుంచీ యాత్రాపరులు వస్తూంటారు.

మోక్షలక్ష్మికి దగ్గరచుట్టాలైన బైరాగులు, జంగాలు, పురోహితులు- అపిచ వితంతువులూ వచ్చి తీర్థానికి మాంచి నిండు కలిగిస్తారు.

శివరాత్రి వెళ్లి ఆట్టే కాలం కాలేదు. బైరాగులు కంఠంలోతు పాతుకుని డబ్బులకోసం మహత్తు చూపే గోతులూ, అడవి అంతటా ప్రతిచెట్టుకిందా కనపడే 'యాత్రీకుల' వంటపొయ్యిలూ, మంచం మిఠాయి దుకాణాలకోసం నరికి పారవేయగా మిగిలిన చెట్టుమొదళ్లూ ఇంకా పూర్తిగా చెరిగిపోలేదు.

అమాయకపు అడవిపువ్వులతో, పేరు తెలియని ఏవేవో సోగమొక్కలతో, సెలయేళ్లతో, స్వచ్ఛమైన నల్లరాళ్లతో ఉండే అడవిఅందాన్ని దుర్మార్గులు నాశనం చేస్తారు సంవత్సరాని కోసారి చేరి! మహానుభావుడు నరుడు పాదం పెడితే చాలు పచ్చగడ్డి భగ్గుమంటుంది !

విద్యార్థులూ, శాస్త్రిగారూ శుభ్రమైన, విశాలమైన ఒక పణుకుమీద నడుస్తున్నారు. ఒక ఫర్లాంగుమేర ఒకటే నల్ల శానాపురాయి తీర్చిదిద్దిన తారురోడ్డులా పరుచుకునిఉంది. దాని కుడివైపున - చూస్తే కళ్లు తిరిగేటంత అగాధంలో — నిర్మలమైన నీటితో - కొండరాళ్లమీద గలగలమంటూ ఒక సెలయేరు పారుతోంది. ఉదయసూర్యకిరణాలు పడి కరిగి పారే బంగారపునీరులా మెరుస్తోంది. నీటికి దగ్గరగా ఉన్న అడవిమొక్కలు గాలికి

పూలతలలను కొద్దిగా కదుపుతున్నాయి. ఏ మూలనుంచో ప్రాతఃకాలపు చలిగాలితో అడవిమల్లెవాసన గుప్పుమంటోంది.

శాస్త్రిగారు చట్టున ఆగి అన్నారు — "ఇలాంటి శాంతవాతావరణంలో - శీతల తరుచ్ఛాయల్లో మన మునీశ్వరులు వేదం పలికారు. ఉపనిషత్తులు గానంచేశారు. శాస్త్రాలు నిర్మించారు. శిష్యుల కుపదేశించారు. జాతి పుష్కలంగా బతికిఉన్న రోజు లవి. ఇప్పుడా?-సైకిలుబెల్లూ, చెమట మొహాలూ, కొయ్యబెంచీలూ, గుడిగుడి గుంచంపరీక్షలూ ! 'పులికడుపు చలిచీమల పుట్టయయ్యె' - బాగా అన్నాడు మన కవి."

విద్యార్థులు పకపక నవ్వి ముందుకు సాగారు. ప్రదేశం సమతలంగా ఉంది. కొండ వాగు దగ్గరయింది. అంతా ప్రకృతిమాత ఒడిలో పసిపిల్లల్లా మారిపోయారు.

అందులో ఎవ్వరికీ తాము బి. ఏ. చదువుతున్నా మనిగాని, పట్టణంలో—కాలేజీలో చూపే నాజూకుతనంమాటగాని జ్ఞాపకం లేదు.

వీరభద్రం షర్టు విప్పి బుజంమీద వేసుకుని నీటిదగ్గరికి దిగిపోతున్నాడు. కేశవరావు కోటు ఏదో చెట్టుకొమ్మకు తగిల్చి, రెండు పువ్వులు కోసి బూరా ఊదుతున్నాడు.

ప్రకాశం, సుబ్బారావూ, నారాయణశర్మ ఇత్యాదులు పంచలు ఎగగట్టి తువాళ్లు తలకు చుట్టి అడవి కుంకుడు చెట్లమీద ఆటలకు ఎగబడ్డారు. కామరాజు ఆ యేటి యూనివర్సిటీపరీక్షలో ఫస్టుక్లాసు కొట్టెయ్యాలని నీటివారలంట 'సరస్వతీ ఆకు' కోసం 'ట్రై' చేస్తున్నాడు.

సమీపంలో చిన్న పురాతన శివాలయం ఉంది. శాస్త్రిగారు దానిలో విశేషాలు చూడడానికి వెళ్లారు. ఎన్నాళ్లనుంచో దానికి పూజాపురస్కారాలున్నట్టు లేదు. ముఖమండపంమీది రాతిపలకలు కూలుతున్నాయి.

మండపస్తంభంమీద నాగరిలిపిలో శాసనం ఒకటి కనపడ్డది. శాస్త్రిగారు ఎట్లాగైనా దాన్ని చదవడానికి ప్రయత్నించారు గాని ఎక్కడా కొరుకుపడలేదు.

శివరాత్రికి వచ్చిన యాత్రికుల్లో ముఖ్యంగా స్త్రీభక్తులు అరటిపళ్లు పిసిగి నంది మూతికి రాయగా మిగిలిన చేతులను ఈ శాసనంమీద భక్తితో తుడుచుకోవడం మామూలు. అరటిపండుముద్ద అక్షరాలమధ్య దూరి గడ్డకట్టి వాటి పోలిక ఏమీ తెలియనివ్వడం లేదు.

"నిష్ఠదరిద్రులు—నానాకశ్మలం రాసి నిక్షేపంలాంటి శాసనం తగలబెట్టారు." అని శాస్త్రిగారు గొణుక్కుని దేవాలయం మెట్లమీద చదికిలపడి ఎదుట పారే వాగునూ,రంగురంగుల రెక్కల్తో శ్రావ్యంగా రొదలు చేస్తూ ఎగిరే పక్షులనూ చూస్తున్నారు.

అంతట్లో విద్యార్థులు అడవంతా తిరిగి చూడవలసిన చెట్లు చూసి, పుణకవలసిన పువ్వులు పుణికి, జారవలసిన బండలమీద జారి, కొరకవలసిన కాయలు కొరికి దేవాలయందగ్గరికి చేరారు. మండపం సమీపిస్తూ ప్రకాశరావు ఆవేశపూరితంగా—

"ఏజోదు చిందెనో ఈ రక్తగంధమ్ము
విఠ్ఠలాలయశిలావేదులందు"

అందుకున్నాడు. వెంటనే కేశవరావు—

"ఏముండి పరచెనో ఇట సైనుపంచలు
తతశిలాతలిని ముద్రలు రహించు-"

సహాధ్యాయులు గొల్లు మన్నారు. మేష్టారు లేచి "భేష్—బాగుందోయ్—మంచి పేరడీ! కవితావీథిలో చక్కని బదుకుతెరువు కనిపెట్టావు." అని కొండ వాగువైపు నడిచారు.

అంతా హాయిగా జల్లులాడుతూ స్నానాలు చేసి ఒడ్డున ఒక మర్రిచెట్టుకింద విశ్రమించి టీ సేవించి సిగరెట్లు వెలిగించారు. మధ్యాహ్నం ౧౧ దాటింది. లేచి తిరుగు ప్రయాణసన్నాహం చేసి నెమ్మదిగా ఆట పాటలతో ౧౨ గంటలకు బస్‌స్టాండుకు చేరారు.

కాని—

వెళ్లవలసిన బస్సు దాటిపోయింది.

* * *

ఎటు వెళ్లడానికీ తోచలేదు. శృంగవరపు కోట ఆట్టే బస్తీగాదు, పల్లెటూరూ గాదు ఆనాడు. ఒకవైపు అప్పుడే తోసుకువచ్చే బస్తీలక్షణాలూ, ఒకచెంప పూర్తిగా విడిచి పోని పల్లెటూరి చిహ్నాలూ కలిసి పెనగులాడుతున్నాయి, పట్నవాసపు పురోహితపుత్రుడి పిలకా, క్రాపూలాగ. అరవకాఫీశాలలో ఇంకా భోజనాల ఏర్పాటు చెయ్యలేదు. శాస్త్రిగారికి ఎటూ పాలుపోలేదు.

విద్యార్థులు స్టాండుపక్క పడివున్న పాత బస్సుకొయ్యసీట్లమీాద చదికిలబడ్డారు. ఫాక్తు ఆరవయ్యో శంచరీప్రాణాలు!

అయిదునిమిషాలు ఇటూ అటూ చూసి వీరభద్రం అన్నాడు—"మేష్టారూ, ఇక్కడికి రెండుమైళ్ల దూరంలో వెంకట్రమణపేట అని మావూరు ఉంది. భోజనాలు చేసి కాస్త రెస్టుతీసుగుని సాయంకాలంబస్సుకు వద్దాం."

మేష్టరుగారిది ఒక విచిత్రస్వభావం. గృహయజమానితో పరిచయం లేనిచోట ఆయనకు మంచినీళ్లు వెళ్లవు. కాని పిల్లలు బడలి ఉన్నారు. గత్యంతరం లేదు. ఒప్పుకున్నారు.

విద్యార్థులు పాతబస్సులోంచి ఒక్కదూకు దూకారు.

వీరభద్రంతండ్రి వెంకటావధాన్లుగారు పేటలో మాంచి సంపన్నగృహస్థు. పాతిక, ముప్ఫైఎకరాల పొలం—యాభైవేల వడ్డీ వ్యవహారం సాగుతోంది. తూర్పుఇళ్ల పంఫిణీలో కట్టిన పెద్ద లోగిలి.

మధ్యాహ్నం ఒంటిగంట సమీపం.

వెంకటావధాన్లగారి దేవతార్చన గంట చప్పుడు ఖంగున వినపడుతోంది.

శిష్యగణంతో అహోబలశాస్త్రిగారు అవధాన్లగారి సావడిలో ప్రవేశించారు.

అప్పుడే ఎండ చురుకుతోంది. అందరి చొక్కాలూ తడిసి ముద్దయాయి.

వీరభద్రం ఒకసారి లోపలికి వెళ్లివచ్చి "నాన్నగారి దేవతార్చన అయిపోయింది. మనదే ఆలస్యం—మళ్లీ కట్టుకోవచ్చు" అని చెప్పి తలో పట్టుపంచా తెచ్చి ఇచ్చాడు.

మేష్టారు "మళ్లా స్నానం చెయ్యా" లన్నారు.

"గంగాళంలో తోడి సిద్ధంగా ఉన్నాయి పదండి" అన్నాడు వీరభద్రం.

చేతిసంచీలోంచి గళ్లలుంగీ తీసి కట్టుకుని ఒక తువాలు పైన వేసికొని శాస్త్రిగారు పెరటిలోకి వెళుతూండగా, అవధాన్లుగారు అప్పుడే దేవతార్చన ముగించి పెరటి వసారాలోకి వచ్చి మేష్టారిని చూసి "ఈ తుర కెవడోయ్–" అన్న అగ్నిహోత్రావధాన్ల పోజులో విసురుగా వెళ్లి మడిపీటమీద కూచున్నారు.

దేవతార్చనపీఠంనుంచి వచ్చే నీరాజనపు పొగా, అగరువత్తుల సువాసనా ఆ ప్రాంతమంతా నిండింది.

విశాలాక్షమ్మగారు పసుపు కుంకుమలతో, తలలోని మందారపూవుతో అచ్చ పార్వతీదేవిలా వచ్చి వడ్డించారు.

అంతా భోజనాలు చేస్తున్నారు.

అవధాన్లుగారు ఒకటిరెండు కబళాలు పప్పూ అన్నమూ ఘుమఘుమలాడే పులుసు అనుపానంతో పుచ్చుకొని కుశలప్రశ్నవతుగా అన్నారు—"బాబూ—మనయింటి పేరు...కందర్పవారనిగదూ... అన్నారు ... అయితే... గోదావరిజిల్లా కంతటికీ పేరు మోసిన కందర్ప వీరావధాన్లుగారు తమకు.."

"తాతగారు."

"అలా చెప్పండి-" కమండలమంత రాగి చెంబు మండమీద పెట్టుకుని గడగడ మంచి తీర్థం పుచ్చుకుని దించి "ఆమహానుభావుడు క్రమాంతస్వాధ్యాయి. శ్రౌతస్మార్తాల్లో నిధి. గొప్ప కుటుంబంలో పుట్టారు ... బాబూ"

"కాని—ఆచదువులు, ఆ బ్రాహ్మణ్యం ఏవండీ ఇప్పుడూ?"

"మాది...చిత్తగించారూ...గొప్పశిష్ట కుటుంబమండి — మాముత్తాత బ్రహ్మావధాన్లుగారంటే ఈపట్టీకి అపరఆపస్తంబులని వాడుక. వేదశాస్త్రాలు జిహ్వాగ్రమందు తాండవించేవిట. నిరతాగ్నిహోత్రి — అట్లాంటి వంశంలో పుట్టి ... మానిర్భాగ్యుడు ... చూశారూ ... మొహాన్ని బొట్టేనా లేకుండా, గూడకట్లూ సిగరెట్లూ తురక వేషాలూ...ఏంచెప్పం? లోకమంతా బ్రహ్మసమాదిగాళ్లతో నిండిపోతోంది"

"................."

శాస్త్రిగారికి వెన్నులో పొడిచినట్లయింది.

వీరభద్రం తల ఒంచుగున్నాడు.

కేశవరావుకళ్లు చిరచిరలాడాయి. తగిన దెబ్బ తియ్యాలని నిశ్చయించాడు.

విశాలాక్షమ్మగారు మజ్జిగ వడ్డిస్తూ "ఎండబడలికచేతగాబోలు మేష్టారికి ఏమీ సయించలే" దన్నారు.

భోజనాలు పూర్తిచేసి లేచి శాస్త్రిగారూ, శిష్యులూ సావడిలో పాలగచ్చుమీద విశ్రమించారు.

వీరభద్రం ఏదో పనిమీద ఊళ్లోకి వెళ్లాడు.

* * *

కొంతసేపటికి అవధాన్లుగారు తడి అంగాస్త్రం బుజంమీద ఉంచుకొని మడి ఉట్టిపడే వేషంతో సావిట్లోకి వచ్చారు.

పిల్లల్లో ఏవో గుసగుసలు ప్రారంభ మయాయి. కేశవరావు ఏదో ప్లాన్ చేసినట్టు పిల్లల సర్దుబాటువల్ల తెలుస్తోంది.

అవధాన్లుగారు వారికి ఎదురుగా కూచుని అన్నారు—"బాబూ, మీరంతా కాలేజీలో చదువుకుంటూన్నవారేనా—మావాడూ, మీరూ ఒకటేక్లాసా?......" ఇత్యాదిగా కొన్ని ప్రశ్నలు నడిచాక మళ్లా అన్నారు—"అయితే మీకు ... కాలేజీలో ఏమేం చెబుతారు—ఏవో కొత్త శాస్త్రాలు చెబుతున్నా రంటాడు మా వాడు..."

శాస్త్రిగారు వీరభద్రం తెచ్చివేసిన పరుపుచుట్టను ఆనుకుని పరధ్యానంగా విశ్ర మిస్తున్నారు. మాగన్నుగా వుంది.

ప్రకాశరావు అందుకున్నాడు-"చరిత్ర, భూగోళం, గణితశాస్త్రం మొదలైన వేవో చెబుతారు. దాని కేమిగానీండి—మా కేశవ రావుదగ్గర ఒక కొత్తవిద్య ఉంది. అది మీరు ముఖ్యంగా వినదగ్గది. ఏమిటంటే, అతడు స్పిరిట్సుతో మాటలాడుతాడు. అన గా-గతించి స్వర్గాన ఉన్న మన పితృదేవ తలను ఆహ్వానించి వారి అభిప్రాయాలు, అభిరుచులు అన్నీ తెలుసుకోవడం, బతికి ఉన్నవారితోటిలాగే ఇష్టాగోష్ఠి జరపడం. ఈ ప్రజ్ఞతో మావాడు చాలామందిని వినో దింప జేస్తూంటాడు. దాంట్లో మావాడిది కొత్త తరహా."

అవధాన్లుగారు ఇంతకుముందు ఎప్పుడూ ఈ సంగతి వినలేదు. అత్యాశ్చర్యం కలిగింది. అదేదో ఎట్లా ఐనా చూడా లని పించింది.

"ఈ ఇంగ్లీషు చదువులవల్ల ఎంతటి వింత సంగతులు వింటున్నాం!—బాబూ అట్లా మాట్లాడడానికి ఏదో ఒక వేళ అని ఉంటుంది గాబోలు" అన్నారు.

ప్రకాశరావు "అబ్బే—అక్ఖర్లేదండి—మా వాడు ఎప్పుడు బడితే అప్పుడు ఆవహింప జెయ్యగలడు. మీ పెద్దల నెవరినైనా ఆవహించి చూస్తారా?...పేరు చెప్పండి" అన్నాడు.

"ఐతే—మా ప్రపితామహులు బ్రహ్మా వధానులుగారితోటే మాటాడాలని కుతూహలంగా ఉంది" అన్నారు అవధానులు గారు స్తిమితంగా కూర్చుని.

ప్రకాశరావు 'కేశవరావ్' అన్నాడు. అతడు ముందుకు వచ్చి పద్మాసనంమీద కూచున్నాడు సీరియస్‌గా. మెస్మరైజ్ చేస్తూన్నట్టు అతని ముఖంమీద మూడు సార్లు చెయ్యి తిప్పి ప్రకాశరావు అన్నాడు-"బాబుగారూ, పితృదేవతలను ఆహ్వానిస్తు న్నాడు. వారు మనకంటె పెద్దలు గనక ఏమన్నా అపార్థం చేసుగోకూడదు. మధ్యగా కదిలిస్తే మిమ్మల్నీ, మమ్మల్నీ గూడా శపించి చంపేస్తారు. పైని తమచిత్తం"

"అబ్బెబ్బే-ఎంతమాట! మంచో చెడ్డో విద్య చూడాలనే కుతూహలం...కానీండి" అన్నారు అవధాన్లుగారు.

కేశవరావు ధ్యాననిమీలితనేత్రుడై మూడు ఊగులుఊగి మాటాడబోతున్నాడు. పిల్లలు ముసిముసినవ్వుల్తో పరికిస్తున్నారు. శాస్త్రిగారు ఈ గందరగోళానికి ఉలికిపడి చూశారు. వ్యవహారం గ్రహించి తోసుకు వచ్చే నవ్వు ఆపుకుని లీలగా చూస్తున్నారు.

కేశవరావు ఆవేశంలో అన్నాడు—

"అబ్బా—ఎన్నాళ్లకు మళ్లా మానవలోకానికి రావలసివచ్చింది...అంతా మారిపోయింది ... ఒక్కడూ నిజమైన శ్రోత్రియ బ్రాహ్మడు కనిపించడంలేదు. మా కుటుంబ పరిస్థితి ఎలా వుందో ... ఎవరయ్యా — నన్నిక్కడికి ఆహ్వానించింది?"

అవధాన్లుగారి ఆశ్చర్యానికి మేరలేదు. "తాతగారూ... నేనండి వెంకటావధాన్లను..."అన్నారు.

"వెంకన్నా...ఎన్నాళ్లకు చూశానురా మళ్లా నిన్ను...... ఎంత ప్రయోజకుడివయావు!—ఎన్ని భూములు సంపాదించావు! ఎంత డబ్బు నిలవచేశావు! గొప్ప 'గృహస్థు' వనిపించుకున్నావు..."

అవధాన్లుగారి ముఖం వికసిస్తోంది.

"కాని మాకడుపున బుట్టి ఇంత నిర్భాగ్యుడి వైపోతా వనుకోలేదు."

అవధాన్లుగారు ఉలిక్కిపడి చూశారు.

"ఉపనయనం అయినవెంటనే 'స్వాధ్యాయా న్మాప్రమదః' అన్న వేదప్రమాణంగా వేదం చెప్పుకున్నావురా?" (కేశవరావు రెండోభాష సంస్కృతంలెండి.)

ఈ ఉపనిషద్వాక్యం ఉచ్చరించేసరికి అవధాన్లుగారికి ముచ్చెమటలూ పట్టాయి.

"మానాడు మెనభై రెండుపన్నాలూ కానివాణ్ణి పంక్తిబాహ్యుడుగా చూసేవాళ్లంరా. 'యావజ్జీవం హోష్యామి'అని ప్రమాణం చేసి ఒకనాడైనా అగ్నిహోత్రంచేసిన పాపాన పోయావు - తద్దినంనాడు ప్రాయశ్చిత్తంతో తప్ప ? ఇప్పుడు నువ్వీప్రాంతానికి ఒక సనాతనధర్మప్రతినిధివట గదూ బాబూ ? సనాతనధర్మమంటే ఏమిటో నీకేగాదు ఈ చుట్టూ ఫదిమైళ్లలో ఎవరికేనా తెలుసునూ? అజ్ఞానులదగ్గిర మీరు ఘనులు.—తల గొరిగించి పిలక పెట్టడంతోటే సనాతనమతం సిద్ధిస్తే సనాతనమతస్థుడు కానివా డెవడ్రా? 'దేవపితృకార్యాభ్యాం న ప్రమదితవ్యమ్' అని శ్రుతి ఘోషిస్తూఉంటే—కోర్టు వ్యవహారాలమీద ఉండే శ్రద్ధ నీకు ఒకనాడేనా పితృకార్యంమీద ఉందా నాయనా ? బ్రాహ్మడికి వడ్డీవ్యాపారం ఏమిట్రా బాబూ ? కుశీదవృత్తి సర్వశాస్త్రనిషిద్ధం కాదుట్రా?—ఇంత శ్రోత్రియకుటుంబంలో పుట్టి నీవు చెడడమే కాకుండా కుర్రకుంకకు హూణవిద్య చెప్పిస్తున్నావూ?—అవున్లే, నీకు లేని బ్రాహ్మణ్యం వాడి కెలా వస్తుంది ? నీ కొడుకు వాడూ! ఇంతకూ నిన్ననవలసిన పనేముంది-అంతా కలియుగం-కలియుగం!"

మెల్లగా కేశవరావు కళ్లు విప్పి చూశాడు. అవధాన్లగారి మొహాన కత్తివేటుకు నెత్తురు లేదు. ఆయన రుసరుసలాడుతూ దిగ్గున లేచి ఏవైపూ చూడకుండా ఇంట్లోకి వెళ్లిపోగానే విద్యార్థులంతా కేశవరావుమీద పడి ఒకటే నవ్వు!

"ఉండండిరా — పితృలోకంబడలిక ఇంకా తీరలేదు." అని కొంటెగా జవాబు చెప్పి "మేష్టారూ, సామాను సర్దమన్నారా" అన్నాడు సవినయంగా. శాస్త్రిగారు ఉక్కిరిబిక్కిరిగా నవ్వుతూ "చాల్లేవోయ్—ముసలాయనమీద ఎంత కసి తీసుకున్నావ్!" అన్నారు చేతిసంచీ పుచ్చుకు లేస్తూ.

వీరభద్రం ఒచ్చి ఈ హాసకోలాహలానికి తెల్లబోయి నిలుచుండగా శాస్త్రిగారు "లేవండి, బస్సై మవుతోంది" అని ప్రయాణపుతొందర హెచ్చించారు.